

4. Рубашенко М.А. Кримінальна відповідальність за колабораціонізм: тернистий шлях встановлення / *Деокупація. Юридичний фронт: матеріали Міжн. експертного кругл. столу* (Київ, 18 березня 2022 р.). Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. С. 120-124. URL: <http://dx.doi.org/10.31617/k.knute.2022-03-18>.

«ХОРОЛЬСЬКА ЯМА» ЯК ТРАГІЧНА СТОРІНКА ІСТОРІЇ ПОЛТАВЩИНИ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

Хижа М.С.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
milenakhyzha@ukr.net*

Актуальність дослідження. Маркус Зузак у своїй книзі «Крадійка книжок» писав: «...чого я ніколи не знав, не міг збагнути, – на що здатні люди». На жаль, історії світових та локальних воєн упродовж століть рясніють прикладами жорстокості й розлюднення. Одним із прикладів забутих сторінок Другої світової війни є трагічні події літа 1941 року на Полтавщині, відомі, як трагедія «Хорольської ями». У радянський час ці події або замовчувалися, або висвітлювалися тенденційно. Тож важливим й актуальним є відновлення історичної правди крізь призму особистих історій потерпілих у цій трагедії.

Мета: відновлення трагічних сторінок історії Полтавщини крізь призму спогадів очевидців, зокрема свідчень про «Хорольську яму».

Методика й організація дослідження: застосовано описовий метод та метод «мікроісторії».

Результати дослідження: Скільки б століть не пройшло, завжди знайдеться той, хто перевершить жорстокість іншого, хто здивує світ новим видом тортур або їх масштабом. Люди – це ті створіння, які будують концтабори та створюють газові камери, а також це ті, хто заходить в ці приміщення смерті, молячись за життя.

Друга світова війна не оминула України. Від снарядів і тортур гинули сотні невинних людей. Є тисячі свідчень про злочини, які чинила окупаційна влада на території нашої держави. У кожному населеному пункті фашистська Німеччина залишила свій кривавий відбиток. Полтава була захоплена 18 вересня 1941 року. До 13 жовтня 1941 року була окупована вся область. Почалися два важких роки неволі. Через жорсткі правила німецької влади загинуло багато людей. «Нацистська політика була расовою, окупаційний режим — жорстоким, було встановлено комендантську годину, запроваджено трудову повинність усього працездатного населення, за будь-яку провину людину могли розстріляти. Причому могли це робити за широкий спектр порушень — від вживання нецензурної лексики до невиконання якихось робіт...» [3]. Жорстокість нацистів не знала меж: крім суворого порядку в населених пунктах області створювалися концентраційні табори та табори для військовополонених. Одне з таких місць смерті було розташоване неподалік міста Хорол, що на Полтавщині.

12 вересня 1941 року 1-а танкова група та 17-а армія вермахту завдали удару з Кременчуцького плацдарму на північ, назустріч військам 2-ї танкової групи у напрямку Лохвиці, на шляху захопивши Хорол та Лубни [2]. Окупація Хорольського району тривала з 13 вересня 1941-го по 19 вересня 1943 року. Уже з перших днів нова влада влаштувала неподалік міста Хоролу табір смерті (Дулаг №160), де загинуло, за різними даними від 90 000 до 110 000 тисяч осіб. У народі це місце смерті назвали «Хорольська яма». Сама яма мала глибину від 3 до 5,5 метрів та була обнесена рядами колючого дроту. Навколо ходили вартові, готові розстріляти кожного, хто наблизиться до дроту [4]. Протягом дня полонені отримували приблизно 700 грамів супу з відварених картопляного або бурякового лушпиння, а також невеликий шматок чорного хліба вагою 200 грамів.

Навіть за цією злиденною їжею утворювалися великі черги. Відомий факт, коли наприкінці вересня 1941 року вартові почали стріляти у чергу, і після пострілів на землі

залишилися кілька загиблих. Полонені ночували просто на землі, оскільки спати було ні на чому. Деякі в'язні власноруч викопували ніші у стінах котловану, щоб сховатися від дощу, але більшість людей мокли, хворіли. Нестерпні умови для життя, хвороби, що поширювалися, голод та холод невпинно наближали смерть усіх, хто там знаходився. За словами очевидців, у «Хорольській ямі» кожного дня помирало близько 200 осіб. Загалом через Дулаг № 160 пройшло 200 тисяч осіб, з яких загинуло більше 90 тисяч [1].

Особливої ваги для істориків набувають свідчення очевидців. Про «Хорольську яму» моєму двоюрідному дідусеві стало відомо зі слів його матері. 28 серпня 1941 року мого прадідуся Черненка Якова Панасовича призвали на фронт. У перші тижні бойових зіткнень його було взято в полон. У неволі прадідусь був до настання перемоги, та сім'я нічого не знала про його долю. Його дружина, Черненко Варвара Захарівна, зі звісткою про те, що ведуть полонених у Хорол, мала надію, що там Яків Панасович. У той час у жінок були рідні на фронті, тому багато хто вирішив йти до табору. Варвара Захарівна пройшла пішки близько 20 кілометрів від рідних Парнюків, щоб дізнатися про те, чи знаходиться там її чоловік. На жаль, ніякої інформації про Якова вона не отримала. По приходу додому, вона розказувала, що табір охороняли німецькі солдати, але попри небезпеку люди намагалися щось передати невірникам. Це могли бути одяг чи їжа, у кого що було.

Висновки. Про історію трагедії Бабиного Яру знає весь світ, про те, що відбувалося в Хоролі – одиниці, хоча це також трагедія. Табір «Освенцім» став осередком-пересторогою для туристів з усього світу, щоб кожен міг відчутти моторошну атмосферу табору смерті та робити все, аби це не повторилося у майбутньому. А про табір «Дулаг №160» біля Хоролу мало хто знає. Американський філософ і письменник Джордж Сантаяна говорив, що нація, яка не ознайомена з історією, приречена на її повторення. Тому, щоб майбутнє покоління не зазнало жаху табору смерті, щоб не стало в позицію жертви чи кривдника, потрібно говорити про те, що відбувалося колись на рідній землі, вшановуючи пам'ять усіх жертв.

Література:

1. Довгошей А. Концтабір «Хорольська яма»: 70 років потому. Інтернет-видання «Полтавщина». 2011. 2 вересня. URL: <https://poltava.to/news/11353/> (дата звернення: 10.09.2024).
2. Дубина О. «Хорольська яма»: спогади тих, хто пройшов пекло. Новини Полтавщини. 23.11. 2018. URL: <https://np.pl.ua/2018/11/khorol-s-ka-iama-spohady-tykh-khto-proyshov/> (дата звернення: 08.09.2024).
3. Полтава в роки нацистської окупації (1941-1943). Інтернет-видання «Полтавщина». 2020. 23 вересня. URL: <https://poltava.to/project/6441/> (дата звернення: 10.09.2024).
4. Хорол. Хорольська яма – страшний табір смерті. Україна Інкогніта. URL: <https://ukrainaincognita.com/mista/khorol-khorolska-iama-strashnyy-tabir-smerti> (дата звернення: 09.09.2024).

ФАКТОГРАФІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОСТІ СУСПІЛЬНО-ГОСПОДАРСЬКОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО І ПОВОЄННОГО ПЕРІОДІВ

Шевчук В.О., д.е.н., проф.,

*професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Національна академія статистики, обліку та аудиту, м. Київ*

Причини виникнення і тривання російсько-української війни мають глибоку причинно-наслідкову закоріненість. Сукупність цих причин, що діють в умовах ноосфери, об'єднує екологічні, соціальні, економічні та інші виклики. Їхня взаємодія, поєднана з внутрішніми та зовнішніми факторами і зв'язками, обумовлює гібридний